

Prof. zw. dr hab. Tomasz Goban-Klas
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr BARTOSZA KICIORA

*Przemiany i wyzwania dziennikarstwa w dobie infodemii.
Perspektywa socjologiczna*

przygotowana pod kierunkiem promotora, dr hab. Magdaleny Szpunar, prof. UŚ

Kryteria oceny oraz generalna ocena zawartości rozprawy

Przy sporządzeniu recenzji pracy doktorskiej przyjąłem następujące kryteria analizy, które wpłynęły ostatecznie na bardzo pozytywną ocenę przedłożonej rozprawy. Do istotnych kryteriów, jakimi kierowałem się przy analizie rozprawy, należą elementy merytoryczne, ocena wyboru tematu pracy, merytoryczna zawartość połączona z oceną trafności i trudności analizy prezentowanych zagadnień powiązanych z tematem pracy, a ponadto strona formalna rozprawy doktorskiej, na którą składają się przede wszystkim struktura rozprawy, zastosowane metody badawcze oraz strona warsztatowa. Przedłożona do recenzji dysertacja doktorska przygotowana przez magister Bartosza Kiciora jest opracowaniem, którą oceniam pozytywnie na samym wstępie, ale po analizie logicznej struktury rozprawy oraz ze względu na wartościową ideę badawczą i zgromadzony bogaty materiał empiryczny. Recenzowana rozprawa liczy 227 stron, w tym 13 stron Aneksu z załącznikami.

Zawartość tej pracy stanowi dowód biegłej orientacji autora w problematyce społecznych uwarunkowań medialnych relacji w trakcie pandemii Covid19 w Polsce, biegłości w prowadzeniu badań empirycznych i analizie ich wyników, wykorzystania literatury przedmiotu.

Struktura rozprawy

Dysertacja jest zbudowana jest klasycznie dla struktury prac doktorskich. Obejmuje wstęp, pięć rozdziałów, w tym pierwsze dwa to rozdziały 1. Infodemia, fake news, dziennikarstwo pandemiczne. Kontekst i wyjaśnienie kluczowych zagadnień oraz 2. Społeczne znaczenie dziennikarzy w komunikacji medialnej, dwa następne to przedstawienie i analiza badań własnych,

ilościowych i jakościowych, a kończą ją. "Wnioski z badań empirycznych, Dziennikarze w dobie infodemii". Kolejne to przedstawienie własnych badań empirycznych socjologicznych oraz podsumowanie wyników i wnioski.

Rozprawa zawiera poza bibliografią, aneks zawierający przedstawienie narzędzi badawczych.

Ocena merytoryczna

Pandemia koronawirusa wywarła ogromny wpływ na wiele aspektów polskiego, i nie tylko polskiego, życia społecznego. tworząc atmosferę niepokoju, często panicznego strachu, a informacyjne działania mediów tylko w słabym stopniu ją uspakajały, a media nawet przeciwnie tylko ją potęgowały. Pandemii towarzyszył medialny szum informacyjny i w pewnych mediach - zwłaszcza społecznościowych - dezinformacyjny.

Oryginalność problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie - problematyka badawcza dysertacji jest w oczywisty sposób nowatorska w naukach socjologicznych, a w mniej oczywisty sytuuje się także w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach. Przedmiotem rozważań jest działanie medialne/dziennikarskie (w czasie pandemicznego kryzysu nie tylko epidemiologicznego, ale i socjologicznego). Podejmuje zatem tematy nowe, teoretycznie słabo opracowane, a empirycznie wówczas rzadko badane.

Opinia o sformułowanych celach i problemach badawczych oraz założeniach metodologicznych i przebiegu badań empirycznych

Deklarowanym ogólnym celem recenzowanej dysertacji jest badanie postaw społecznych w sytuacji gdy „Pandemia koronawirusa wywarła ogromny wpływ na wiele aspektów naszej codzienności i świata, w którym żyjemy. Ogólnej atmosferze niepewności, niepokoju, a nawet strachu towarzyszył potężny szum informacyjny”. W tym kontekście mgr Bartosz Kicior sformułował problem badawczy następująco: “Przemiany w pracy dziennikarzy wywołane kryzysem dezinformacji związanym z pandemią koronawirusa. Przedmiotem badań są zmiany zachodzące w procesie komunikacji medialnej i pracy dziennikarzy podczas pandemii COVID-19”.

Już na wstępie mgr Kicior wprowadza interesującą perspektywę analizy: “Infodemia i „era fake news” w oczach dziennikarzy” wskazując, iż “Tytuł podrozdziału odnosi się do słów Jonathana Abrighta, który już w 2017 napisał znamienne słowa: „Witamy w erze fake news”.

będące diagnozą rosnącego problemu dezinformacji. 2017). Jednym z najważniejszych wymiarów badania przemian i wyzwań zawodu dziennikarza jest to, w jaki sposób przedstawiciele tej grupy postrzegają zagrożenie ze strony coraz większej liczby fałszywych, zmanipulowanych informacji, obserwowanych po nadejściu pandemii koronawirusa”.

Badania empiryczne podjęte i efektywnie przeprowadzone przez mgr B. Kiciora miały odpowiedzieć na pytania na następujące pytania badawcze:

“P1: Jak zmienia się sposób pozyskiwania, weryfikowania, przetwarzania i dystrybuowania informacji przez dziennikarzy od marca 2020?

P2: Czy i w jakim stopniu zmiany zachodzące w obrębie komunikacji medialnej po marcu 2020 determinują pracę dziennikarzy?

P3: Jak i dlaczego zmienia się rola, funkcja oraz znaczenie dziennikarzy jako uczestników procesu komunikacji medialnej w obliczu infodemii?

P4: W jaki sposób dziennikarze postrzegają swoją profesję i jej misję w obliczu zmian wywołanych pandemią koronawirusa?

Metody, techniki i narzędzia badawcze

Badania w ramach dysertacji zostały przeprowadzone z zastosowaniem metod mieszanych. Obejmowały triangulację metod, w tym wypadku metody badań ilościowych, przeprowadzonych na reprezentatywnej grupie dziennikarzy, za pomocą kwestionariuszy online w liczbie 302 oraz badań jakościowych w postaci wywiadów pogłębionych w liczbie 13.

Badania ilościowe objęły 145 kobiet, stanowiących 48% wszystkich respondentów oraz 157 mężczyzn, stanowiących 52% badanych.

Badania jakościowe - charakterystyka próby i narzędzia - udział w nich wzięli dziennikarze i dziennikarki reprezentujący różne media (radio, prasa, internet, telewizja), o różnych zasięgach (ogólnopolskie, regionalne i międzynarodowe) i wykonujących w redakcji różne funkcje (twórcy treści, reporterzy, redaktorzy, wydawcy, redaktor naczelny).

Pierwsza część pytań zawartych w kwestionariuszu dotyczyła oceny problemu dezinformacji i rosnącej liczby fake newsów w obiegu medialnym po wybuchu pandemii oraz wpływie tej sytuacji na codzienne obowiązki dziennikarzy

Dezinformacja, oceniana jest przez dziennikarzy jako zagrożenie dla odbiorców

mediów masowego zasięgu. Co za tym idzie, dziennikarze odczuwają większą niż kiedyś odpowiedzialność za publikowane treści. Na stwierdzenie "Czuję większą odpowiedzialność w związku z publikowanymi przeze mnie informacjami" odpowiedzi "zdecydowanie się zgadzam" lub "raczej się zgadzam" zaznaczyło 62,6% badanych (odpowiednio 39,4% i 23,2%). Każdy uczestnik badań jakościowych zapytany wprost o to, czy odczuwa większą odpowiedzialność za publikowane informacje po wybuchu pandemii także udzielił odpowiedzi pozytywnej.

Ocena rezultatów badań i analiz materiału empirycznego

Zgromadzony w recenzowanej dysertacji materiał empiryczny jest bogaty i dobrze udokumentowany. Nie mam większych zastrzeżeń ani do części jakościowej ani do treści pytań ankiety, chociaż forma wielu pytań ankiety z kafeterią wielokrotnego wyboru wskazuje na dominację jakościowego podejścia w całym badaniu.

Istotny wniosek mgr Kiciora w podsumowaniu swojej analizy: "Zagrożenie wywołane infodemią oceniono jako większe, aniżeli ewentualne zdrowotne skutki pandemii koronawirusa. Wielu obserwatorów dostrzegło w tym czynnik determinujący nieodwracalne zmiany w obrębie komunikacji społecznej. Właściwy początek pandemii wraz z wprowadzaną globalnie polityką lockdownu i towarzyszący tym wydarzeniom drastyczny wzrost liczby zmanipulowanych informacji, bardzo szybki rozwój technologii komunikacyjnych, specyfika komunikacji sieciowej, wzmożona aktywność podmiotów dążących do uzyskania korzyści materialnych i politycznych poprzez dystrybucję fake newsów sprawiły, iż dziennikarstwo doświadczyło wyraźnej ewolucji. Twórcy teorii dotyczących funkcjonowania mediów masowego zasięgu, wzbogaconych o tezy odnośnie do internetu, wielokrotnie wyjaśniali, że zarówno same środki przekazu, jak i aktorzy działający pod ich egidą, podlegają działaniom sił zewnętrznych. Producenci i nadawcy treści zapośredniczonych w mediach, a także media same w sobie, zmieniają sposób, w jaki funkcjonują pod wpływem ważnych wydarzeń czy sytuacji o charakterze kryzysowym, takich jak pandemia koronawirusa".

To stwierdzenie jest cennym wkładem w toczącą się dyskusję naukową nad współczesną rolą mediów masowych i społecznych w dobie współczesnej.

Wykorzystana literatura

Doktorant wykorzystał liczne źródła naukowe w bibliograficznych odsyłaczach, oraz materiały internetowej netografii. W załączonej literaturze przedmiotu wskazał na bardzo wiele wartościowych pozycji obcojęzycznych, w tym Antwerpen van, N., Searston R. A., Turnbull, D. 2022. What's Positive in a Pandemic? Journalism Professionals' Perspectives on Constructive Approaches to COVID-19 News Reporting. "Journalism Studies", Vol. 23, 4, s. 506-524, czy Perreault, G. P., Perreault, M. F. 2021. Journalists on COVID-19 Journalism. "Communication Ecology of Pandemic Reporting", Vol. 65 (7).

Wykazał dobre odczytanie w literaturze socjologicznej, znajomość wielu teorii przydatnych dla analizy zjawiska infodemii w pandemii.

Wniosek końcowy

Na podstawie oceny szczegółowej treści rozprawy i podsumowania wartości merytorycznych, uznaję ją za oryginalne i ważne osiągnięcie naukowo-badawcze. Uważam, że rozprawa mgr Bartłomieja Kiciora zasługuje na zdecydowanie pozytywną opinię, co więcej spełnia w pełni ustawowe wymagania stawiane przed pracami awansowymi na stopień doktora nauk społecznych. Zatem stwierdzam, że wszystkie wymagania prawne zapisane w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.) stawiane rozprawom doktorskim i kandydatom ubiegającym się o nadania stopnia doktora zostały spełnione.

Przeto wnoszę do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Socjologiczne Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przyjęcie rozprawy i dopuszczenie mgr Bartosza Kiciora do publicznej obrony pracy i dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Tomasz Doban-Klas

Kraków, 12.01.2024